

УДК 793.3

ТАНЦЮВАЛЬНІ ПЕРФОМАНСИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Бойко О.С.

Київський національний університет культури і мистецтв

Останнім часом в Україні активно розвивається специфічна форма сучасного танцювального мистецтва – перфоманси. Вітчизняні перформери демонструють власні доробки, в основному, на фестивальних заходах (зокрема, «Гоголь Fest» та «Zelyonka Fest»), які в нашій країні стають традиційними. Вітчизняний перфомативний рух пройшов шлях від експансії іноземців у цій сфері до співтворчості з ними та самостійної творчості вітчизняних перформерів. Значно розширилась географія та чисельність перформерів. Перфоманси сприяють розширенню зображально-виражального діапазону хореографії, розвитку синтезованих форм мистецтва.

Ключові слова: танцювальний перфоманс, хореографія, танець, перфоманс, фестиваль.

Постановка проблеми. Проблема розвитку сучасних форм хореографічного мистецтва є однією з найменш досліджених в Україні. Серед подібних форм поширення набувають танцювальні перфоманси, що потребує наукового осмислення.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Перфоманси, як специфічна форма сучасного мистецтва, зазнали наукового осмислення у працях сучасних філософів, культурологів, мистецтвознавців, зокрема театрознавців. Однак, танцювальні перфоманси досить повільно входять до кола наукових інтересів вітчизняних та зарубіжних дослідників (М. Беляков [1], Л. Венедиктова [3], М. Матвейчук [6] та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Великий масив емпіричного матеріалу у сфері танцювальних перфомансів потребує комплексного осмислення. Складовою подібної розробки є аспект функціонування цього феномену в сучасній Україні.

Мета статті. Метою представленої статті є виявлення сучасного стану розвитку танцювальних перфомансів в Україні.

Виклад основного матеріалу. У сучасному мистецтві термін «перфоманс» зазвичай відносять до форм авангардного чи концептуального мистецтва. Сучасне хореографічне мистецтво досить часто використовує поняття «перфоманс» на означення акцій, в яких провідну роль відіграє положення та пластика людського тіла у просторі (хореографія) із залученням інших засобів виражальності (часом таких, що в уявленні більшості глядачів сприймаються як «позахудожні», наприклад, звуки мікрофона, що фонить, стогін тощо).

Велика кількість танцювальних перфомансів фактично не є танцювальними – основним виразним засобом виступає людське тіло, а не хореографічний рух, хоча можна говорити про певний образ, створений саме тілом. І тут проявляється постмодерне сприйняття тілесності, яке стає джерелом мистецького акціонізму.

Поступовий відхід від танцю в його традиційному розумінні у демонстраційних формах (включаючи перфоманс) є характерним для кінця ХХ – початку ХХІ ст. На думку Л. Венедиктової, у сприйнятті танцю поступово відбулися зміни: від виникнення інтересу до того, що рухає танцівниками, або чому вони танцюють/не танцюють, а не тільки як вони рухаються, до

розгляду хореографії не лише як поставлений танець. «Рух, названий деякими журналістами і теоретиками pop-dance, виник у Франції в 90-х роках минулого століття і дуже швидко викликав хвилю обурення в танцювальній спільноті. Звичайною реакцією було: ви навіть не танцюєте, як ви можете називати це танцем?» [3, с. 143].

Заглиблюючись у природу перфомативності та розповідаючи про французького хореографа Жерома Беля, Л. Венедиктова підтримує його думку: «У всіх є тіло, а якщо танець – просто фізична маніфестація, то кожен може танцювати. З іншого боку, невиконання гармонійних рухів не лише скасовує безпосередньо танець, а й створює ситуацію, в якій танцює свідомість глядача» [3, с. 143].

Однією з найперших та найвідоміших у сфері експериментальних хореографічних форм в Україні стала «TanzLaboratorium», створена Л. Венедиктовою 2000 року в Києві, за думкою О. Маншиліна, «зміст перфомансів TanzLaboratorium завжди повніший, ніж будь-який текст, що описує їхню роботу чи акцію. З одного боку, переважна частина цього змісту є рефлексією кожного конкретного глядача, для якого перфоманс – тільки привід, неясний нап'як. З іншої – роботи TanzLaboratorium є рефлексією (не інтерпретацією, не узагальненням, не ілюстрацією, а дослідницьким процесом у запропонованому полі за допомогою тіла-свідомості) його учасників на теми робіт цікавих колективу антропологів, фізіологів, психологів, соціологів, філософів» [5, с. 264]. Компанія ініціювала та втілювала багато мистецьких проєктів, наприклад, «Курбас. Реконструкція», продемонстрований 2007 р., став інтеграцією сучасника у матеріал українського авангарду театру 1910-х-початку 1930-х рр., а «Лабораторна робота № 2» 2009 р. досліджувала структурований час та простір. Керівник групи «TanzLaboratorium» Л. Венедиктова впевнена, що ті досліди, які вони проводять з тілом-свідомістю, ведуть до його зміни, корегуванню соціально обумовлених помилок та блокувань. Сфера зацікавленості керівника та учасників колективу – сучасний танець як простір дослідження світу через пізнання відносин людини з тілом, часом, простором, текстом.

2013 р. під час «Днів мистецтва перфоманс у Львові» «ТанцЛабораторіум» продемонстрував перфоманс «Пост-Українське тіло», в якому три людини у пошуках себе, невпевнених на-

маганнях усвідомити феномен власної тілесності рухаються у просторі сцени, створюючи невидимий зв'язок одного з одним та з глядачем. «У якийсь момент перформери з'являються на сцені оголеними, у реальному часі займаючись дослідженням структури власного тіла: хтось вичає шкіру, інший – кістки, третій – м'язи. тіло з'являється як стосунки між дослідником та досліджуваним, як інтерес перформера, який відгукується в тілі глядача, який і собі замислюється про м'язи, кістки, шкіру, можливо, у той момент відчувши, що тіло – не тільки підставка для голови чи вішак для рюкзака», – аналізує видовище М. Матвейчук [6, с. 68]. Попри глибокий смисл, закладений у перфомансі, його візуальна оболонка унаочнює одні з основних рис перфомативного мистецтва – шокує глядача, ламає стереотипи сприйняття оголеного людського тіла як чогось ганебного. Подібні революційні для свідомості вітчизняного глядача перфоманси західна публіка пережила багато десятиліть тому, з моменту перших перфомансів художників, для яких власне оголене тіло ставало джерелом мистецтва (малювання власним тілом, облитим фарбою, розрізання на собі одягу тощо).

Хореографічні перфоманси в Україні в умовах сценічних майданчиків, в основному, демонструються під час фестивалів, найбільш відомими з яких, в аспекті теми дослідження, є «Гоголь Fest» та «Zelyonka Fest». Останній переважно орієнтований саме на хореографічні феномени, включаючи перфоманси.

У квітні 2017 року у рамках «Zelyonka Fest» було продемонстровано декілька перфомансів. 7 квітня відбувся вечір соло-перфомансів сучасного танцю. Данило Белкін виступив в якості хореографа та виконавця півгодинного перфоманса «Спираючись на...», що створений мінімалістичними рухами, в які вкладений глибокий та чутливий зміст. Життєвий досвід виконавця, часом досить жорсткий, його тілесність стали джерелом перфомансу. Тіло позиціонується як таке, що може передати набагато ширший спектр речей, порівняно з думками [7].

Того ж вечора Анастасія Рембецька виконала перфоманс власної хореографії «Spirited force». Упродовж дванадцяти хвилин дівчина доносила думку, що досягнення досконалості у будь-якій справі у цьому світі можливе лише завдяки духовної енергії. Саме у стані спокою серце містить всю енергію людини і вона тілесно з'єднується з порожнечою [7].

Інна Асламова, хореограф та виконавиця танц-театру «Квадро» з Гомелю створила десятихвилинний перфоманс на музику Клода Дебюссі «Соло № 2». Авторка досліджує принципи руху, залишаю глядачеві повну свободу сприйняття твору, не турбуючись ні про народжену форму, ні про прекрасну музику Дебюссі.

Наприкінці вечора сольних перфомансів Антоном Овчинниковим був продемонстрований «Дуель. Соло», герой якого одержимий ідеєю самовдосконалення, яка перетворюється на нав'язливу ідею переваги над іншими. «Очевидно, що у нього є багато думок і припущень, які, як йому здається, ведуть до переваги над опонентами. Всі ці думки тим чи іншим чином проявляються через його дії. Чи не призведе прагнення до перфекціонізму

і самовдосконалення до саморуйнування? Чи не стане умовна «перемога» його найбільшою поразкою, коли він залишиться наодинці з самим собою?», – ставить риторичні запитання автор перфомансу [7]. Всі продемонстровані твори носять дослідницький, проблемний характер, активують уяву та рефлексію глядачів.

У фіналі «Zelyonka Fest» учасники продемонстрували півгодинний перфоманс, створений в жанрі фізичного театру із застосуванням технік сучасного танцю, контактної імпровізації і перформативними практик «Напрямок рівноваги». Хореографи Тамара Максименко і Марія Бакало та тринадцять учасниць перфомансу показали «...суто дівочий погляд на таку хитку тему балансу: внутрішнього, тілесного, абстрактного... Кожен у цій роботі говорить про себе, тому що це відповідь кожної людини на його власний пошук, його прагнення знайти те очікуване, що дасть гармонію, баланс» [4].

Студенти ЛНУ ім. І. Франка привезли п'ятнадцятихвилинний перфоманс «Лабораторія тіла». «Світ обертається і змінюється і відбувається іноді так, що люди потрапляють в пастку, яку самі собі зробили. Це комплекси і небажання розвиватися, бажання жити в своєму маленькому світі і боязнь вийти за рамки, які вони самі собі нав'язали... Ось так і виникають ситуації, коли через ярлики і канони людина потрапляє в пастку, з якої не може вирватися... Але все люди колись були дітьми, щирими, безпосередніми, безстрашними, без будь-яких комплексів і стереотипів. Для них не існує кордонів, вони такі які вони є. Кожній людині, коли він стає дорослим, потрібно зберегти ту маленьку дівчинку або того маленького хлопчика в середині», – повідомляє лібрето [4]. Хоча для перфомансів, що передбачають політрактування, активну рефлексію глядачів, зазвичай лібрето не пропонується.

Цього ж року з 4 по 7 червня у Дніпрі за ініціативи Тамари Максименко, хореографа, танцівниці, керівника Motion Mode Dance Theatre, вперше була організована перфомативна платформа, в рамках якої продемонстровано чотири вистави. Зацікавленість викликала робота «Шульхан Арух» від Тамар Рабан та Ернесто Леві (Ізраїль), яка фактично кожен раз створюється наново з урахуванням атмосфери, сценічного простору, особистого досвіду виконавців. Кожен з учасників приніс для перфоманса предмет посуду зі свого будинку, разом з яким принесли частину своєї пам'яті та фрагмент свого життя. Всі ці фрагменти створили глибоку та концентровану атмосферу, яка поєдналася з атмосферою Літературного музею, де відбувався перфоманс, та подарувала глядачам безліч асоціацій [2].

У парку імені Шевченка Антон Овчинников створив з танцівниками з Дніпра перфоманс «Дуель. 5 соло». Тут вперше робота була продемонстрована у відкритому просторі у складі п'яти учасників. За думкою критика «робота вдалася – упродовж години численні глядачі слідували за п'ятьма артистами, які створювали свої егоїстичні соло, намагаючись перевершити себе і заради цього навіть ризикуючи власним здоров'ям» [2].

Найтанцювальнішим перфомансом стала робота Тамари Максименко «Дзеркало», що була продемонстрована на сцені театру імені Горького [2].

Серед театральних, кіно- та музичних презентацій «Гоголь фестів» постійне місце посіли хореографічні вистави та перфоманси. 2017 року з 7 по 17 вересня «Гоголь фест» відбувся у Довженко-центрі у Києві, потішивши глядача низкою танцювальних перфомансів.

15 вересня представлено музично-хореографічний перформанс «Diversity» («Різноманіття») у виконанні «Totem Dance Group» (керівник Кристина Шишкарева) у супроводі перкусії (Хосе «Пепа» Гарсія), флейти (Фелісія фон ден Енд) та електроніки (Olympic snow). На відміну від великої кількості перфомансів, цей є гранично танцювальним у виконанні хореографічно підготовлених танцівників, що підносить його до рівня дійсно високомистецького перфоманса наближаючи до кращих зразків перфомативного мистецтва. «Різноманіття суспільства – це те чим вимірюється різноманіття між людьми. Різноманіття – це частина нашого ДНК, і одна з найбільших наших сил. Змішування/об'єднання культур і традицій є шляхами збереження нашого спадку і входженням в майбутнє. Духові та ударні інструменти існують з початку нашої ери, як і рух людини в ритмі. Разом все це відповідає за відображення найсучасніших звукових проявів нашого суспільства. Це нагадує нам хто ми і куди ми йдемо» [9]. Перфомери упродовж дійства доводять, що людям слід пишати саме різноманіттям.

У програмі фестивалю також був показаний перформанс Ольги Кебас «Personal spring» («Персональна весна») за участі танцівників з України та Польщі. Творці вистави розповідають: «Які таємниці зберігають вулиці? Вони як свідки великих і маленьких трагедій і перемог, вбирають в себе історії своїх мешканців і розкривають секрети лише найдопитливішим... Такі історії і стали основою для створення цієї вистави. Оповідала нам вулиця Жмігруд, що знаходиться зовсім поруч центру міста Люблін. Розташована між Старим містом та сучасним діловим центром, вона поєднує в собі минуле з майбутнім, що робить її по-справжньому неповторною... Історія є імпульсом для пошуку простору і часу для неї в сучасному світі. Ми дозволимо їй впливати на наше тіло, свідомість, бути партнером» [10]. Отже, перформанс не став відображенням історичних подій, що сталися на відомій вулиці, а скоріше дослідженням феномену впливу неживої, але одухотвореної вулиці на людину.

Лабораторія театру (Харків) під час фестивалю продемонструвала танцювальний site specific перформанс «Подорож між», у постановці хореографа Юлії Даниленко. Перфомери запрошують глядачів стати попутниками у подорожі до різних просторів, подорожі між тобою і мною, між вчора і завтра. Перформанс пронизаний думкою, що вирушаючи у подорож можна бути ким завгодно, але повернувшись вже не бути тим самим [8].

Окрім згаданих хореографів в Україні у співпраці із закордонними перформерами та самостійно активно діють Олександр Рубан, Антон Сафонов, Олена Шабаліна та інші.

Висновки і пропозиції. Отже, сьогодні в Україні працює плеяда хореографів, що займаються такою формою сучасного мистецтва як перформанс, демонструючи власні доробки, в основному, на фестивальных заходах, які в нашій країні стають традиційними. На жаль, переважна більшість подібних фестивалів та перфомансів не знає підтримки на державному рівні, спирається на ентузіастів, що прагнуть поширювати форми сучасного мистецтва в Україні. Вітчизняний перфомативний рух пройшов шлях від експансії іноземців у цій сфері до співтворчості з ними та самостійної творчості вітчизняних перформерів. Значно розширилась географія танцювальних перформерів та їхня чисельність.

Переважна більшість танцювальних перфомансів в Україні не орієнтована на комерційний успіх, а підтримує дослідницьку традицію подібних форм сучасного мистецтва, яка досить часто не сприймається вітчизняним глядачем, вихованим у класичних канолах. Позитивно, що в Україні стало можливим паралельне існування напівлабораторних, дослідницьких, просякнутих естетикою постмодерну та філософією не-танцювальності хореографічних форм, зокрема перфомансів, та традиційних мистецьких творів, де засобом створення художнього образу є ритмічно організовані рухи та положення людського тіла. Також слід зазначити, що перформанс став невід'ємною частиною сучасного вітчизняного хореографічного мистецтва, сприяє розширенню зображально-виражального діапазону хореографії та активізує пошуки сучасних комбінацій засобів виражальності і синтезованих форм.

Список літератури:

1. Беляков Н. Е. Перформативный аспект хореографии начала XXI века / Н. Е. Беляков // Международный студенческий научный вестник. – 2015. – № 6 [Электр. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.eduherald.ru/ru/article/view?id=14296>
2. В Днепре впервые состоялась международная перформативная платформа [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zelyonka-fest.org/ru/novosti/events/item/412-в-днепре-впервые-состоялась-международная-перформативная-платформа>
3. Венедиктова Л. Емансипованій глядач / Лариса Венедиктова // Курбасівські читання. – 2014. – № 96. Постнекласична наука. – С. 142–152.
4. 9 апреля – финальный аккорд фестиваля [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zelyonka-fest.org/ru/proekty/zelyonka-fest-2017/itemlist/category/77-9-апреля-финальный-аккорд-фестиваля>
5. Маншилин А. Украина. Разные мнения о наличии / Александр Маншилин // Васенина Е. Современный танец постсоветского пространства / Екатерина Васенина. – М., 2013. – С. 245–275. – (Балетный круг).
6. Матвейчук М. До проблеми тілесності в сучасному танці / Мар'яна Матвейчук // Студії мистецтвознавчі. – 2015. – Число 1. – С. 64–69.
7. 7 апреля – вечер соло перформансов современного танца [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zelyonka-fest.org/ru/proekty/zelyonka-fest-2017/itemlist/category/75-7-апреля-вечер-соло-перформансов-современного-танца>

8. Танцювальний site specific перформанс «Подорож між» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gogolfest.org.ua/ukr/programm/2178>
9. Diversity [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gogolfest.org.ua/ukr/programm/2023>
10. Personal spring [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gogolfest.org.ua/ukr/programm/2042>

Бойко О.С.

Київський національний університет культури і мистецтв

ТАНЦЕВАЛЬНІ ПЕРФОРМАНСИ В СОВРЕМЕННОЙ УКРАЇНІ

Анотація

В останнє время в Україні активно розвивається специфічна форма сучасного танцювального мистецтва – перформанси. Українські перформери демонструють свої досягнення, в основному, на фестивальних заходах (в частині, «Гоголь Fest» і «Zelyonka Fest»), які в нашій країні стають традиційними. Українське перформативне рухання пройшло шлях від експансії іноземців в цій сфері до співтворчості з ними і самостійного творчості українських перформерів. Значительно розширилась географія і численність перформерів. Перформанси сприяють розширенню образотворчо-виразного діапазону хореографії, розвитку синтезованих форм мистецтва.

Ключові слова: танцювальний перформанс, хореографія, танець, перформанс, фестиваль.

Bojko O.S.

Kyiv National University of Culture and Arts

DANCE PERFORMANCES IN MODERN UKRAINE

Summary

Recently, a specific form of contemporary dance art is actively developing in Ukraine – performances. Domestic performers demonstrate their achievements, mainly at festival events (in particular, «Gogol Fest» and «Zelyonka Fest»), which in our country are becoming traditional. Domestic performance movement has passed the way from the expansion of foreigners in this sphere to co-creation with them and the independent creativity of domestic performers. Geography and the number of performers have significantly expanded. Performances contribute to the expansion of the figurative-expressive range of choreography, the development of synthesized forms of art.

Keywords: dance performance, choreography, dance, performance, festival.